

УДК 398(477)

Бойчук Олена

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ: ДО ПИТАННЯ ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ РЕГІОНУ

Загальновідомо, що формування, становлення нації відбувається під впливом багатьох чинників. А відтак вивчення національної культури, окреслення її особливості можна проводити у різних напрямках: чи то історичних, чи то лінгвістичних, чи то етнічних чи якихось ще. Утім максимально комплексний підхід у вирішенні цього питання (із врахуванням більшості етновизначальних характеристик) можливий з огляду на системне вивчення матеріалів усної народної творчості.

Оскільки фольклор є універсальним засобом вираження ментальності українців і важливим чинником формування національної самосвідомості [4, с. 8], спробуємо дошукатись відповіді на таке **питання**: чи бере участь календарно-обрядовий фольклор у процесі збереження та відображення культурної традиції окремих регіонів (наразі прикладом слугуватиме Західне Полісся). У цьому полягатиме **завдання** нашого дослідження.

Календарно-обрядовий фольклор Західного Полісся неодноразово поставав у центрі наукових зацікавлень учених, з-поміж яких П. Чубинський, В. Гнатюк, Ф. Колесса, В. Соколова, О. Дей, Р. Кирчів, І. Денисюк, Л. Виногорова, В. Давидюк, О. Чебанюк, Г. Сокіл, Г. Василькевич, Т. Міндер, О. Білик, Н. Кравчук та ін. Утім дотепер не ставилось окремо завдання з'ясувати, співвіднести чи пов'язати регіональну специфіку із поняттям регіонального типу культури. Відтак тема дослідження є **актуальною** та важливою.

Західнополіський календарно-обрядовий фольклор складає потужний пласт пісенності, що дотепер зберігає у своєму змісті чимало архаїчних та локальних характеристики, які визначають та формують регіональний тип культури.

Першочергово зазначимо, що фольклорні тексти, виходячи із календарних меж для їх виконання, на цих теренах не позбавле-

ні архаїчної монолітної злитості, а відтак ведемо мову про явище жанрової та календарної контамінації.

Зауважені тенденції можна унаочнити, характеризуючи весняні пісні рогульки. Їх побутування на Західному Поліссі зберігає специфічні ознаки щодо території поширення (це вузьколокальне явище, зафіксоване в межиріччі Стоходу та Виживки) та особливостей номінування (наслідком якого стає явище жанрової дифузії від веснянок до петрівок, що в свою чергу призводить до контамінації в часових вимірах).

З-поміж причин календарної контамінації – близькість тематичного наповнення пізніх весняних (зокрема рогульок) та літніх пісень (тема пошлюблення); з іншого боку, – спільна ритмомелодика. Як більшість рогульок, так і чимало купальських та ряд петрівчаних дотримуються дев'ятискладової будови вірша (5+4).

Утім жанрова та календарна дифузія може мати історичне підґрунтя. Скажімо, помічено подібність рогульки та колядки: на рівні тексту (в обох мовиться про «батькова дочка» чеше косу або жне пшеницю у той час, коли до неї приїжджає «трое гостей») та форми (спільна ритмобудова вірша 5+5). Причини цього – у перенесенні новолітування з весни на зиму. Внаслідок упровадження григоріанського календаря (на заході України – не пізніше XV ст. [3, с.144]) окремі тексти залишилися на своєму звичному місці (як бачимо із рогулькою), а більшість (разом із Новим роком) мігрувала до зимового календарно-обрядового циклу.

Такі ж контамінації підтверджуються на прикладі окремих західнополіських веснянок-закличок та посівальних віршів [1, с. 134-135].

Ще одним важливим аспектом, що лучиться до формування культурної традиції регіону, визначає його специфіку, є господарська атрибутивність. Дослідження у цьому напрямку створюють базу для вивчення як генези окремих фольклорних явищ, так і походження українського фольклору загалом.

Так, аналізуючи західнополіські щедрівки з погляду відображення господарських цінностей, поміщено, що Західне Полісся – це головно ареал із рільницько-тваринницькими традиціями з окремими вкрапленнями скотарського розуміння достатку [2]. За кожною із цих систем господарювання – свій час щодо появи та конкретні умови (як історичні, так і географічні) щодо їх поширення на теренах Західного Полісся. Тексти ж щедрівок зафіксували та відобразили цю особливість.

Отже, можемо зробити такі **висновки**: календарно-обрядовий фольклор Західного Полісся є важливим чинником, що бере участь у формуванні регіонального типу культури з його особливостями, відмінностями, специфічними характеристиками. Такими є побутування на території регіону вузьколокальних явищ (прикладом можуть слугувати рогульки); особливості номінування та народної жанрової атрибуції, наслідком яких стають жанрова та календарна контамінації (зокрема в межах ряду «веснянки-рогульки-купальські-петрівчані пісні», «рогульки-колядки», «веснянки-посівальні вірші»). Важливим чинником щодо відтворення регіонального типу культури (як духовної, так і матеріальної) стають тексти західнополіських щедрівок, які зберігають у своєму змісті відомості щодо господарських уподобань, які найчастіше стають предметом оспівування у новорічних вітальних піснях.

Звичайно, ми зацентрували свою увагу лише на окремих факторах, які впливають на формування культурної традиції регіону, оскільки не представлено всього циклу календарно-обрядового фольклору. Поза всяким сумнівом, важливими в цьому ключі є порівняльні міжрегіональні дослідження. Усе це бачиться у перспективі подальших студій.

Література:

1. Білик О. Календарно-обрядова пісенність Західного Полісся [Монографія] / Олена Білик. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. – 334 с.
2. Білик О. Щедрівки Західного Полісся: господарський аспект / Олена Білик // Фольклористичні зошити. – Вип. 6. – 2003. – С. 55–69.
3. Давидюк В. Історично-географічна атрибутивність щедрівок та колядок / Віктор Давидюк // Фольклористичні зошити. – Вип. 6. – 2003. – С. 123–148.
4. Дмитренко М. Український фольклор і глобалізація: проблема збереження генетичного коду / Микола Дмитренко // Фольклористичні зошити. – Вип. 10. – 2007. – С. 3–10.